

ROMAN SHANDRA
Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki

Przegląd monografii Wołodymyra Kahnycha *Prawnicza edukacja i nauka na Uniwersytecie Lwowskim (1661–1939)*, Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki, Lwów 2016, 320 s.¹

Abstract

Review of Volodymyr Kakhnych *Legal Education and Research at Lviv University (1661–1939)*, Ivan Franko Lviv National University, Lviv 2016, 320 pp.

Volodymyr Kakhnych's book is the first comprehensive study of the establishment and the development of legal education and research at Lviv University produced by a Ukrainian historian of law. The monograph, based on a vast range of archival and documentary material, is both informative and interesting. It focuses in particular on the structure of the Faculty of Law, its academic staff members and their research, as well as the content (subjects) of the legal curriculum.

Keywords: Ukraine, Poland, Austria, Lviv University, Law faculty, education, research.

Słowa kluczowe: Ukraina, Polska, Austria, Uniwersytet Lwowski, Wydział Prawa, edukacja, nauka.

Powstanie Uniwersytetu Lwowskiego (w okresie międzywojennym Uniwersytet im. Jana Kazimierza, obecnie Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki) jest związane z nadaniem przywilejem z 20 stycznia 1661 króla Rzeczypospolitej Jana Kazimierza II Lwowskiemu Kolegium Towarzystwa Jezusowego godności Akademii i tytułu Uniwersytetu. Przywilej pozwalał utworzenie „wydziału obojga praw” (świeckiego i kanonicznego). Zatem rok 2016 był jubileuszowy w życiu wydziału prawa, bo minęło 355 lat od początku studiów prawniczych na Uniwersytecie Lwowskim. Przed Rokiem Jubileuszowym świat ujrzała monografia młodego lwowskiego uczonego, dr. Wołodymyra Kahnycha, *Prawnicza edukacja i nauka na Uniwersytecie Lwowskim (1661–1939)* (Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki, Lwów 2016, 320 s.).

¹ В. Кахнич, Юридична освіта і наука у Львівському університеті (1661–1939), Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2016, 320 с.

Książka składa się z przedmowy, wstępu, czterech rozdziałów, wniosków, listy źródeł, dodatków. Autorem „Przedmowy” jest szanowany w Ukrainie uczony – profesor Lwowskiego Uniwersytetu Wasyl Nor. Docenił on pracę naukową Kahnych, podkreślił jej znaczenie i zasugerował, że jego publikacja będzie przydatna w procesie działalności Wydziału Prawa i zaciekaWi wszystkie osoby zainteresowane jego historią (s. 6–7).

We wstępie Kahnych określa znaczenie badań i w zauważa, że „prawnicza edukacja i nauka na Uniwersytecie Lwowskim mają głębokie korzenie i własną tradycję rozwoju”, zatem „badanie monograficzne jest podyktowane potrzebą zrozumienia naukowego tej tradycji”. Autor rozpatruje transformację Wydziału Prawa przedstawioną w książce na tle przemian Uniwersytetu Lwowskiego na różnych etapach historycznych: w czasach Uniwersytetu Józefińskiego (1784–1805), Uniwersytetu Franciszkańskiego (1817–1918), Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1919–1939), Tajnego Ukraińskiego Uniwersytetu we Lwowie (1921–1925) i tak dalej (s. 9).

Pierwszy rozdział, zatytułowany „Historiografia i podstawa źródłowa badania”, składa się z dwóch podrozdziałów: 1.1. „Historiografia” (s. 14–35) i 1.2. „Podstawa źródłowa” (s. 35–43). W podrozdziale 1.1 dokładnie opisano podstawową literaturę poświęconą Wydziałowi Prawa i innym wydziałom Uniwersytetu Lwowskiego, która pozwoliła na przeprowadzenie tego retrospektywnego badania. Duże zainteresowanie naukowe może wzbudzić podrozdział 1.2, w którym autor prezentuje i częściowo opisuje wykorzystane w badaniu dane archiwalne i dokumenty: materiały 26. funduszu Archiwum Państwowego Obwodu Lwowskiego, materiały z Archiwum Narodowego Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franki, a także publikacje naukowe, które zawierają wiele źródeł dokumentalnych (zwłaszcza *Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, Taschenbuch der apostolischen Majestät Franz I. Allerhöchsten Namen führenden Universität zu Lemberg* i in.).

Rozdział 2, „Początki edukacji i nauki prawniczej na Uniwersytecie Lwowskim”, obejmuje lata 1661–1871 i jest podzielony na cztery podrozdziały: 2.1. „Założenie Uniwersytetu Lwowskiego i kursy prawa w ramach programów szkoleniowych w okresie 1661–1773” (s. 44–49); 2.2. „Cechy reformowania edukacji prawnej i badań w monarchii austriackiej epoki Oświecenia” (s. 50–60); 2.3. „Powstawanie i rozwój Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego (1784–1871): struktura katedralna, zestaw profesorów i wykładowców, prace naukowe” (s. 61–98) i 2.4 „Cechy charakterystyczne procesu dydaktycznego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1784–1871” (s. 98–111). Kahnych zaczyna swoje badanie od przywołania daty założenia uniwersytetu, ponieważ to właśnie przywilej Jana Kazimierza II z 20 stycznia 1661 roku (tekst przywileju w załączniku „E” monografii, s. 316–319) pozwalał na utworzenie Wydziału Prawa na uniwersytecie. Autor pesymistycznie zauważa, że mimo tej możliwości, aż do roku 1773 istniały tylko wydziały teologiczny i filozoficzny. Prawa nauczano tylko w formie osobnych kursów (s. 46, 109); na Wydziale Teologicznym – prawa kanonicznego, a prawa świeckiego – na stworzonym na Uniwersytecie Lwowskim konwencie szlacheckim (początek XVIII w.) i w szlacheckim kolegium (od 1749 r.). Perturbacje w dziejach Uniwersytetu związane z kasatą zakonu jezuitów w 1773 roku (degradacja przez władze austriackie do poziomu szkoły średniej) negatywnie wpłynęły na rozwój edukacji i nauki prawniczej (s. 49). Uniwersytet został odnowiony przez dyplom cesarza austriackiego Józefa II w październiku 1784 roku. Na uczelni funkcjonowały cztery

wydziały – teologia, filozofia, medycyna i prawo (s. 61). Kahnych podkreśla, że Wydział Prawa jako jednostka strukturalna na Uniwersytecie Lwowskim pochodzi zatem z 1784 roku. Ale skoro nie powstrzymano jego działalności, w przeciwieństwie do Wydziału Filozoficznego (zniesiony w 1924 r.) i Wydziału Teologicznego (zniesiony w 1939 r.), Wydział Prawa według Autora jest najstarszym wydziałem Uniwersytetu (s. 61).

Na zakończenie przeglądu tego rozdziału pragnę zwrócić uwagę na kilka dalszych niewątpliwych walorów monografii Kahnychy. Przede wszystkim na pozytywną ocenę zasługuje sposób prezentowania informacji. W szczególności w podrozdziale 2.3., poświęconym dziejom każdej z katedr, konsekwentnie zebrano dane o ich nazwach, latach istnienia, kierownikach i latach ich pracy. Wszystkie materiały są ilustrowane za pomocą tabel i schematów, dając pełny obraz struktury wydziału i losu katedr (s. 63, 65, 70, 74, 81, 87, 88, 92, 95). Podrozdział 2.4. logicznie uzupełnia poprzedni. Autor zauważa kilka interesujących cech procesu dydaktycznego i dydaktycznych kursów. W szczególności to, że szkolenie prawników trwało siedem lat. Przyszli prawnicy mieli uczyć się trzy lata na Wydziale Filozofii, a następnie – cztery lata na Wydziale Prawa. Wydział Filozofii uważano za przygotowawczy (s. 99). Dużo uwagi autor poświęca dyscyplinom, które wykładano na wydziale w latach 1784–1871, podaje się ich listę dla poszczególnych lat akademickich, w tym dane dotyczące wykładowcy, semestru (roku), języka wykładów, statusu przedmiotu (obowiązkowy/fakultatywny; s. 99–108). Brak natomiast informacji dotyczących idei i wiedzy przekazywanych studentom przez lwowskich wykładowców.

Rozdział 3, „Organizacja procesu dydaktycznego i naukowego na Wydziale Prawa w latach 1871–1939”, składa się z dwóch podrozdziałów: 3.1. „Cechy struktury katedralnej i dydaktyki na Wydziale Prawa Uniwersytetu Franciszkańskiego w latach 1871–1918” (s. 112–126) i 3.2. „Studia prawa na Uniwersytecie Lwowskim w okresie międzywojennym (1919–1939)”. Kahnych rozpoczyna podrozdział 3.1., podając interesujące dane dotyczące liczby studentów Uniwersytetu Lwowskiego, składu społecznego i etnicznego (s. 112–113). Szczególną uwagę poświęcono ogólnej charakterystyce stanowisk pracowników dydaktycznych. Według Autora zestaw naukowo-dydaktyczny uniwersytetu składał się z profesorów (byli to profesorowie zwyczajni, nadzwyczajni i tytułarni), docentów prywatnych, suplentów i wykładowców (s. 113–114). Podobnie jak w podrozdziale 2.4., zaprezentowano dane dotyczące przedmiotów i wykładowców.

W podrozdziale 3.2. Kahnych analizuje zmiany w życiu Uniwersytetu Lwowskiego, edukacji i nauce prawniczej w okresie międzywojennym w latach 1919–1939 – zmianę nazwy Lwowskiego Franciszkańskiego Uniwersytetu na Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie (22 listopada 1919 r.; s. 126), nadanie uniwersytetowi budynku byłego Sejmu Krajowego, zwiększenie liczby wydziałów do pięciu (Wydział Filozofii został podzielony w 1924 roku na matematyczno-naturalny i humanistyczny; s. 127), tworzenie obok katedr na Wydziale Prawa instytutów z analogiczną nazwą, które miały na celu poprawę umiejętności praktycznych studentów (s. 149), tworzenie w latach 1930–1939 studiów specjalnych dla kształtowania wiedzy i umiejętności praktycznych studentów-prawników w dziedzinie sądownictwa, administracji, prawa międzynarodowego, finansowego, handlowego, wekslowego, ekonomii (s. 143) i innych. Za negatywną zmianę autor uznaje anulowanie w roku 1920 statusu Uniwersytetu Lwowskiego jako dwujęzycznej polsko-ukraińskiej uczelni, który nabył on w 1871 roku, i wprowadzenie dydaktyki wyłącznie w języku polskim. Było to według Autora ograniczenie możliwości

edukacji młodzieży ukraińskiej, a także stało się jednym z głównych powodów bojkotu Uniwersytetu Jana Kazimierza przez ludność ukraińską oraz utworzenia Tajnego Ukraińskiego Uniwersytetu we Lwowie (1921–1925; s. 150), którego działalność krótko opisuje na s. 132–137 i 150 monografii.

Rozdział 4, „Cechy działalności badawczej wykładowców Wydziału Prawa koniec XIX – I połowa XX wieku” jest złożony z czterech podrozdziałów: 4.1. „Badania w zakresie historii państwa i prawa” (s. 152–190); 4.2. „Studia naukowe w dziedzinie prawa karnego i medycyny sądowej” (s. 190–206); 4.3. „Postępy w zakresie cywilnego prawa i postępowania” (s. 206–227); 4.4. „Rozwój innych kierunków nauki prawniczej (prawo międzynarodowe, finansowe, handlowe i wekslowe, prawo polityczne, prawo administracyjne)” (s. 227–251). Rozdział zawiera wiele interesujących informacji na temat struktury katedralnej na Wydziale Prawa, jej zmian, osiągnięć naukowych uczonych i ich biografii. Wśród historyków prawa największej uwagi poświęcono Oswaldowi Balzerowi (s. 152–168) i Przemysławowi Dąbkowskiemu (s. 169–171), wśród uczonych prawa karnego – Juliuszowi Makarewiczowi (s. 199–205), wśród cywilistów – Ernestowi Tillowi (s. 212–213), Romanowi Longchamps de Bérier (s. 215–220), Kamilowi Stefko (s. 221–224). Inne postaci zostały scharakteryzowane znacznie krócej. Moim zdaniem rozdział byłby bardziej wartościowy, gdyby autor głębiej przeanalizował i określił poglądy naukowe lwowskich uczonych prawników, ich postrzeganie procesów historycznoprawnych, zrozumienie współczesnych procesów prawnych i problemów modernizacji prawa.

Wnioski podsumowujące książkę są konkretne i mają przeważnie wyraźny charakter syntetyczny. Kahnych podsumowuje jego zdaniem najważniejsze problemy i zestawia osiągnięcia naukowe uczonych w zakresie prawa ukraińskiego i zagranicznego (s. 252–261).

Monografia opracowana została na podstawie obszernej bazy źródeł i literatury – 430, w tym źródeł archiwalnych – 99, opublikowanych źródeł – 151, literatury – 180. Książkę uzupełnia pięć dodatków (A, B, B, I, E). Dodatek „A” w postaci tabelarycznej zawiera dane o imionach, nazwiskach, latach pracy dziekanów Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1784–1939 (s. 296–301). Dodatek „B” w postaci tabelarycznej wyświetla ilościowy i etniczny skład studentów w latach 1880–1890, 1932–1938. Dane z tej tabeli są podzielone na lata akademickie i semestry (s. 302–305). Dodatek „B” to tabela z imionami, nazwiskami, latami pracy rektorów prawników Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1784–1939 (s. 306–307). Dodatek „I” zawiera listę i krótki opis archiwaliów 26. funduszu Archiwum Państwowego Obwodu Lwowskiego, które są powiązane z Wydziałem Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1784–1939 (s. 307–310), a także materiałów z 6. opisu 26. funduszu tego archiwum w latach 1817–1918, 1919–1939, 1850–1939 (s. 310–315). Dodatek „E” mieści tekst przywileju króla Jana Kazimierza II z 20 stycznia 1661 przetłumaczony na język ukraiński.

Na końcowych sześciu stronach monografii zamieszczono zdjęcia – fotografię portretu Jana Kazimierza, oblaty przywileju, budynków uniwersyteckich, zdjęcia naukowców i inne.

Należy podkreślić, że monografia Wołodymyra Kahnychy zawiera bogaty materiał faktograficzny, została dobrze usystematyzowana, jest napisana w sposób przejrzysty, zawiera wiele tabeli, schematów i zdjęć. Jest dokładnym i interesującym studium

i z pewnością zasługuje na uwagę zainteresowanych historią edukacji oraz nauki prawniczej na Ukrainie.

dr Roman Shandra

Katedra Podstaw Prawa Ukrainy, Wydział Prawa, Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki

Department of Fundamentals of Ukrainian Law, Faculty of Law, Ivan Franko National University of Lviv

e-mail: roman.shandra@lnu.edu.ua